

بررسی میزان مطابقت چکیده‌های فارسی نشریات علمی - پژوهشی علوم قرآن و حدیث

منتشره در سال‌های ۱۳۸۷ - ۱۳۸۹ با استاندارد ایزو ۲۱۴

چکیده: تعیین میزان انطباق چکیده مقالات مجلات با استانداردهای چکیده نویسی، محکی برای برآورد فاصله با استانداردها و ایجاد هماهنگی در چکیده‌ها و جلوگیری از چندگانگی و پراکندگی در ارائه آنهاست. از این‌رو، پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان انطباق چکیده‌های فارسی مقالات نشریات علمی پژوهشی علوم قرآن و حدیث منتشره طی سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۸۹ با استاندارد ایزو ۲۱۴ به رشته تحریر درآمده است. پژوهش، کاربردی و به روش پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری شامل ۸ عنوان نشریه علمی - پژوهشی علوم قرآن و حدیث (۴۰ مجلد و ۳۳۳ چکیده) است. روش گردآوری اطلاعات، مراجعه به شکل چاپی نشریات و مطالعه چکیده‌های فارسی مقالات بوده و ابزار گردآوری آن، سیاهه واریسی است که بر اساس عناصر استاندارد بین‌المللی ایزو ۲۱۴ استخراج شده است. داده‌های دریافتی از سیاهه با استفاده از نرم‌افزار آماری اس.پی.اس.اس. مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که میانگین مطابقت چکیده‌های جامعه پژوهش با استاندارد ایزو ۲۱۴، ۶۹/۳۸٪ است. همچنین مشخص شد که در میان نشریات علمی - پژوهشی قرآن و حدیث، قرآن شناخت (۸۲/۴٪) بیشترین میزان مطابقت و پژوهش دینی (۶۴/۶۳٪) کمترین میزان مطابقت را با استاندارد داشته است. به طور کلی، نشریات مورد بررسی از جهت مطابقت با استاندارد ایزو ۲۱۴ در سطح مطلوبی قرار دارد، اما بررسی میانگین رعایت معیارهای اساسی چکیده‌نویسی در آنها نشان‌دهنده سطح نامطلوب چکیده‌های مقالات بوده و ارتقاء در سطح چکیده‌نویسی را می‌طلبد.

کلیدواژه‌ها: چکیده‌نویسی، استاندارد ایزو ۲۱۴، نشریات علوم قرآن و حدیث.

درآمد

علوم قرآنی مجموعه‌ای از مباحث است که موضوع و محور آنها قرآن است. فصل‌جدا‌ناشدنی این علم و یکی دیگر از منابع اصلی علوم اسلامی حدیث است که آن را سنت می‌نامند. علم حدیث دانشی برای شناخت قول و فعل و تقریر معصوم است.^۱ بنابراین علوم قرآنی و حدیثی شاکله اصلی دین اسلام و علوم و معارف آن را تشکیل می‌دهند.

در سال‌های اخیر با توجه به بحث بومی‌سازی علوم انسانی و اهتمام ویژه نسبت به حوزه‌های اسلامی، نشریات این حوزه از نظر کمی و کیفی افزایش چشمگیری داشته است. با توجه به افزایش تصاعدی تعداد مقالات منتشرشده در این نشریات، امکان مطالعه همه آنها میسر نیست. حوزه علوم قرآن و حدیث نیز از این افزایش تصاعدی بی‌بهره نبوده و در سالیان اخیر تعداد نشریات این حوزه چندین برابر شده و به تبع آن تعداد مقالات منتشرشده در آنها نیز افزایش داشته است. بنابراین چکیده مقالات منتشرشده در این مجلات، عامل اصلی انتخاب مقالات و تعیین‌کننده نیاز یا بی‌نیازی مراجعان به مطالعه متن اصلی و بهره‌وری از نتایج مطرح‌شده در آنها است. با توجه

۱. برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «بررسی میزان مطابقت چکیده‌های فارسی مقالات نشریات علمی - پژوهشی حوزه علوم قرآن و حدیث با استاندارد ایزو ۲۱۴ در ۱۳۸۷، ۱۳۸۹».

دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه قم.

۲. سید کباری، سیدعلیرضا، «پیشینه دانش‌های اسلامی در حوزه‌های علمیه» پیام حوزه، ش ۳۸، ص ۱۸.

این است که ۴۴/۴۵ درصد از مقالات دارای چکیده راهنما و ۳۳/۳۳ درصد دارای چکیده تلفیقی و تنها ۲۲/۲۲ درصد دارای چکیده تمام‌نما هستند. همچنین میزان رعایت استانداردهای چکیده‌نویسی ایزو ۲۱۴ در چکیده‌های تمام‌نما بیش‌تر از چکیده‌های راهنماست.

دیبا و لاریجانی در پژوهش خود با عنوان مقایسه چکیده‌های فارسی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد دانشگاه امام صادق (علیه السلام) از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۲ با استانداردهای بین‌المللی ایزو، به بررسی ۶۳ پایان‌نامه پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد در چکیده فارسی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد دانشگاه امام صادق علیه السلام، میزان رعایت استاندارد بین‌المللی ایزو در چکیده‌نویسی ۷۱/۹۵ درصد بوده است. همچنین چکیده‌هایی که متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه تهیه کرده‌اند با میانگین ۷۵/۵۲ درصد، نسبت به چکیده‌هایی که دانشجویان تهیه کرده‌اند با میانگین ۶۰/۵۵ درصد در وضعیت مطلوب‌تری قرار دارد.

شیردل در پژوهش خود با عنوان بررسی و مقایسه چکیده فارسی مقاله‌های مجله‌های علمی - پژوهشی حوزه علوم انسانی با استاندارد ایزو ۲۱۴، به بررسی ۲۷۰ چکیده فارسی از آخرین دوره مجله‌های علمی پژوهشی در دسترس پرداخت. یافته‌ها نشان داد ۶۰/۳۷ درصد چکیده‌های جامعه پژوهش از نوع چکیده راهنما و ۳۹/۶۳ درصد از آنها از نوع چکیده تمام‌نماست. همچنین میانگین درصد همخوانی چکیده‌های راهنما با استاندارد ایزو ۲۱۴، ۸۳/۱۴ درصد و میانگین درصد همخوانی چکیده‌های تمام‌نما با استاندارد مذکور ۷۸/۷ درصد است. نتایج دیگر این پژوهش نشان داد که چکیده‌های حوزه علوم انسانی، بیشتر از نوع چکیده راهنماست و این چکیده‌ها بیش از چکیده‌های تمام‌نما با استاندارد ایزو ۲۱۴ مطابقت دارند.

مختاری در پایان‌نامه خود با عنوان میزان انطباق چکیده مقالات مجله‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی با دستورالعمل‌های گروه ونکوور استاندارد ایزو ۲۱۴، با تهیه دو سیاهه مجزا، به توصیف و تحلیل میزان انطباق پرداخت. او با بررسی ۳۷۳ چکیده مقاله پژوهشی منتشرشده در آخرین شماره در دسترس از مجلات دانشگاه مورد نظر، دریافت که در کل میزان انطباق چکیده‌های مورد پژوهش با استاندارد ایزو، ۸۳/۹ درصد و با گروه ونکوور ۸۲/۰۳ درصد است. جامعه پژوهش در بخش «بیان یافته‌ها» ۹۷/۸ درصد بیشترین و در بخش «برگرفته شدن

پژوهش حاضر در پی آن است تا به

پرسش‌های زیر پاسخ دهد:

۱. چکیده‌های نشریات علوم قرآن

و حدیث در چه ساختاری (تمام‌نما،

راهنما) نگارش یافته‌اند؟

۲. انطباق چکیده مقالات از حیث

محتوای مدرک با ایزو ۲۱۴ تا چه

حد است؟

۳. انطباق چکیده مقالات از

حیث نحوه ارائه (جایگاه چکیده،

اطلاعات کتابشناختی، طول) با

ایزو ۲۱۴ چقدر است؟

۴. انطباق چکیده مقالات از حیث

سبک (پاراگراف‌بندی و جمله‌بندی،

استفاده از افعال معلوم و ضمائر

شخصی، اصطلاح‌گزینی) با ایزو

۲۱۴ چقدر است؟

به نقش چکیده در افزایش سرعت و دقت بازیابی اطلاعات مرتبط با نیازهای اطلاعاتی، تعیین میزان انطباق، محکی برای برآورد فاصله با استانداردهای چکیده‌نویسی و به تبع آن، ایجاد هماهنگی در چکیده‌ها و جلوگیری از چندگانگی و پراکندگی در ارائه آنهاست. از طرفی به نظر می‌رسد بیشتر چکیده‌های این نشریات از استانداردهای رایج در زمینه چکیده‌نویسی پیروی نمی‌کنند. بنابراین پژوهشگر در این پژوهش به بررسی میزان انطباق چکیده‌های نشریات علمی پژوهشی علوم قرآن و حدیث با استانداردهای بین‌المللی پرداخته است که در حقیقت یکی از راه‌های اساسی بهینه‌سازی اطلاعات آنها و ایجاد زمینه همسویی و هماهنگی با روندهای جهانی است.

پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان انطباق چکیده‌های فارسی مقالات نشریات علمی پژوهشی علوم قرآن و حدیث منتشره شده در سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۸۹ با استاندارد ایزو ۲۱۴، در پی آن است تا به پرسش‌های زیر پاسخ دهد:

۱. چکیده‌های نشریات علوم قرآن و حدیث در چه ساختاری (تمام‌نما، راهنما) نگارش یافته‌اند؟

۲. انطباق چکیده مقالات از حیث محتوای مدرک (هدف، بحث و تفسیر، روش‌شناسی، نتیجه‌گیری) با ایزو ۲۱۴ تا چه حد است؟

۳. انطباق چکیده مقالات از حیث نحوه ارائه (جایگاه چکیده، اطلاعات کتابشناختی، طول) با ایزو ۲۱۴ چقدر است؟

۴. انطباق چکیده مقالات از حیث سبک (پاراگراف‌بندی و جمله‌بندی، استفاده از افعال معلوم و ضمائر شخصی، اصطلاح‌گزینی) با ایزو ۲۱۴ چقدر است؟

۵. نشریات حوزه علوم قرآن و حدیث از حیث انطباق با استاندارد ایزو ۲۱۴ در کدام مرتبه قرار می‌گیرند؟

در ادامه به چندین پژوهش که در زمینه مطابقت چکیده با استانداردها انجام شده و از نظر زمانی بیشتر به پژوهش حاضر نزدیک است اشاره می‌شود:

فرقدان در پژوهش خود با عنوان بررسی میزان انطباق چکیده مقالات فصلنامه گنجینه اسناد با استاندارد چکیده‌نویسی ایزو ۲۱۴، به بررسی ۵۴ مقاله تألیفی دارای چکیده، از میان ۲۱۰ مقاله در ده سال اخیر فصلنامه گنجینه اسناد پرداخته است. یافته‌های این پژوهش بیانگر

شده در سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۸۹ است که عبارتند از فصلنامه‌های پژوهش‌های قرآن و حدیث (مقالات و بررسی‌ها)، علوم حدیث، علوم قرآن و حدیث (مطالعات اسلامی). نیز دو فصلنامه‌های تحقیقات علوم قرآن و حدیث، حدیث پژوهی، قرآن‌شناخت و گاهنامه پژوهش دینی و گاهنامه پژوهشنامه قرآن و حدیث. به طور کلی هشت عنوان نشریه دارای ۴۰ مجلد و ۳۳۳ چکیده ارزیابی شد و نمونه‌گیری به عمل نیامد. روش گردآوری اطلاعات، مراجعه به شکل چاپی نشریات و مطالعه چکیده‌های فارسی مقالات بوده و ابزار گردآوری آن، سیاهه واری است که براساس عناصر استاندارد بین‌المللی ایزو ۲۱۴ استخراج شده است. داده‌های دریافتی از سیاهه با استفاده از نرم‌افزار آماری اس. پی. اس. اس^۸ تحلیل و بررسی شده است.

یافته‌های پژوهش

همان‌طور که اشاره شد، نشریات علمی - پژوهشی علوم قرآن و حدیث مطابق سیاهه واری برگرفته شده از استاندارد ایزو ۲۱۴، در سه محور کلی محتوای چکیده، نحوه ارائه و سبک چکیده ارزیابی و به منظور پاسخ‌گویی به پرسش‌های اصلی و فرعی پژوهش در قالب جداول زیر ارائه شدند. جز در سه جدول که دارای چند مؤلفه بودند، به دلیل کاهش حجم پژوهش، یافته‌ها در مورد دیگر معیارها در جدول نهایی شماره ۴ جمع شده است.

پرسش اول: چکیده‌های نشریات علوم قرآن و حدیث در چه ساختاری (تمام‌نما، راهنما) نگارش یافته‌اند؟

جدول ۱. فراوانی چکیده‌های تمام‌نما و راهنما به تفکیک نشریات

عنوان نشریه	فراوانی مقالات	چکیده تمام‌نما		چکیده راهنما	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
علوم حدیث	۱۱۸	۵	۴/۲۴	۱۱۳	۹۵/۷۶
پژوهش‌های قرآن و حدیث	۲۴	۱	۴/۱۷	۲۳	۹۵/۸۳
مطالعات اسلامی	۳۳	۱	۳/۰۳	۳۲	۹۶/۹۷
تحقیقات علوم قرآن و حدیث	۴۳	۳	۶/۹۸	۴۰	۹۳/۰۲
حدیث پژوهی	۳۰	۲	۶/۶۷	۲۸	۹۳/۳۳
قرآن‌شناخت	۷	۲	۲۸/۵۷	۵	۷۱/۴۳
پژوهش دینی	۴۹	۳	۶/۱۲	۴۶	۹۳/۸۸
پژوهشنامه قرآن و حدیث	۲۹	۰	۰	۲۹	۱۰۰
مجموع	۳۳۳	۱۷	۵/۱۱	۳۱۶	۹۴/۸۹

8. Statistical Package for the Social Sciences (SPSS).

کلیدواژه‌ها از متن «با ۵۰/۴ درصد کمترین میزان مطابقت را با دستور العمل «گروه ونکور» داشته است. در انطباق با استاندارد ایزو ۲۱۴، «جایگاه چکیده» با ۱۰۰ درصد بیشترین و «جمله مبین موضوع» با ۳۷/۳ درصد کمترین میزان انطباق را داشته است.

دلگادو^۳ ۲۲۱ نشریه زیست پزشکی را با چک لیستی شامل ۱۳۶ عنصر تهیه شده از استانداردهای بین‌المللی نشریات دوره‌ای مورد مطابقت قرار داد. نتایج نشان داد که انطباق این مجلات با عناصر استاندارد ۳۴/۳ درصد بوده است. وی دلیل درصد کم انطباق را عدم آشنایی نویسندگان، سردبیران و ناشران با استانداردهای نشریات دانسته و تغییر و توسعه و انتشار استانداردهای جدید را پیشنهاد می‌کند.

تینوپیر^۴ نیز با در نظر گرفتن استانداردهای انسی منتشره شده در سال ۱۹۷۹، به بررسی معیارهای چکیده نویسی پرداخت که باعث افزایش کیفیت چکیده می‌شد. وی به این نتیجه رسید که سبک، هدف، یافته‌ها و نتایج اصلی‌ترین عناصر چکیده محسوب می‌شوند. این عناصر در چکیده‌هایی که توسط ماشین و از طریق زبان آزاد تهیه می‌شوند نیز عناصر اصلی محسوب می‌شوند.

تیبو^۵ به بررسی محتوا و ساختار ۱۲۰ چکیده در زمینه جامعه‌شناسی، تاریخ و شیمی پرداخت و نتیجه گرفت که مقایسه کردن چکیده‌ها با استانداردهای انسی (موسسه استانداردهای ملی آمریکا) و ایزو (سازمان استانداردهای بین‌المللی) در کلیه زمینه‌ها مناسب است. همچنین نشان داد که انتشار استانداردها برای نگارش چکیده، بیشتر در حوزه‌های علوم و کمتر در حوزه‌های علوم انسانی کاربرد دارد.

بورکو^۶ و چاتمن^۷ دستورالعمل‌های چکیده نویسی بیش از ۱۳۰ نشریه چکیده را بررسی کرد. هدف از این مطالعه، تهیه مجموعه‌ای از معیارهای مناسب برای داوری در مورد آنها بود. تأثیر عمده این پژوهش، توسعه دستورالعمل‌هایی برای چکیده نویسان و ایجاد یک قالب اساسی برای تهیه استانداردهای چکیده نویسی بود. نتیجه این بررسی این بود که چکیده یک مقاله تحقیقی، باید هدف، روش، یافته‌ها، نتایج و محتوای موضوعی آن را در برگیرد.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر کاربردی و با روش پیمایشی است. جامعه آماری، شامل چکیده‌های فارسی مقالات نشریات علمی - پژوهشی علوم قرآن و حدیث مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری منتشر

3. Emilio Delgado Lopez.

4. Tenopir, c.

5. Helen R Tibbo.

6. H. Borko.

7. S. Chatman.

بخش سوم: بیان نتیجه‌گیری: یافته‌ها و نتایج ضمنی تا حد امکان به طور مختصر توصیف می‌شود. به ویژه اینکه چگونه به هدف پژوهش مربوط می‌شوند یا در تهیه مدرک به کار رفته‌اند؟ در این ملاک، قرآن‌شناخت با ۷۱/۴۳ درصد بیشترین میزان رعایت و پژوهش دینی با ۱۶/۳۳ درصد کمترین میزان رعایت بیان نتیجه‌گیری را داشته‌اند.

بخش چهارم: بیان روش تحقیق: روش‌شناسی فقط تا حدی توصیف می‌شود که برای درک مطالب ضروری است، اما روش‌های تازه‌ای که استفاده شده باید به روشنی مشخص شود. بیان روش‌شناسی پژوهش در چکیده از اهمیت برخوردار است؛ زیرا خواننده را از چگونگی انجام کار آگاه می‌سازد. یافته‌ها در این معیار، بیانگر آن است که تحقیقات علوم قرآن و حدیث با ۶/۹۸ درصد کمترین میزان رعایت و قرآن‌شناخت با ۴۲/۸۶ درصد بیشترین میزان رعایت این استاندارد را داشته‌اند.

پرسش سوم: انطباق چکیده مقالات از حیث نحوه ارائه (جایگاه چکیده، اطلاعات کتابشناختی، طول) با ایزو ۲۱۴ تا چه حد است؟

بخش اول: جایگاه چکیده: با توجه به رسالتی که چکیده برای خواننده دارد، قرارگرفتن چکیده در ابتدای متن اصلی و صفحه ابتدایی آن ضروری است. همچنین قرارگرفتن چکیده در جایگاهی مشخص، خواننده را در یافتن آن سردرگم نمی‌کند. جایگاه اصلی چکیده بین عنوان، نویسنده و شروع متن اصلی است. در این بخش همه نشریات به طور کامل (۱۰۰ درصد) ملاک جایگاه چکیده را رعایت کرده‌اند.

بخش دوم: طول چکیده: طول چکیده بیش از هر چیز به نوع چکیده بستگی دارد و تا حدی نیز متأثر از طول متن مقاله است. با بررسی منابع چکیده‌نویسی، دیدگاه‌های مختلفی در رابطه با تعداد کلمات چکیده و در پی آن کوتاهی و بلندی چکیده وجود دارد. معیار پژوهش حاضر در رابطه با کوتاه و بلند بودن چکیده بر این اساس است: چکیده کوتاه ۱ تا ۱۵۰ کلمه و چکیده بلند ۱۵۰ تا ۲۵۰ کلمه و بیش از آن. یافته‌ها درباره مطابقت چکیده‌ها با استاندارد از لحاظ طول، نمایانگر آن است که در بین چکیده‌های کوتاه (۱-۱۵۰ کلمه‌ای)، پژوهش‌های قرآن و حدیث با ۸۷/۵ درصد بیشترین چکیده کوتاه و تحقیقات علوم قرآن و حدیث با ۷۲/۰۹٪ کمترین چکیده کوتاه را داراست. همچنین در میان چکیده‌های بلند (۱۵۱-۲۵۰ کلمه)، تحقیقات علوم قرآن و حدیث با ۲۷/۹۱ درصد بیشترین چکیده بلند و پژوهش‌های قرآن و حدیث با ۱۲/۵ درصد کمترین چکیده بلند را دارا هستند.

بخش سوم: ذکر اطلاعات کتابشناختی مقاله در صفحه چکیده: اهمیت

اهمیت اولین جمله در چکیده از این نظر است که تصمیم‌گیری برای ادامه مطالعه چکیده را برای خواننده به همراه دارد. بنابراین اولین جمله چکیده باید جمله‌ای کلیدی و حاوی موضوع اصلی پژوهش باشد.

چکیده تمام‌نما شامل تمام مطالب مهم و اساسی یک نوشته و نتایج کیفی و کمی مندرج در آن است که برای بی‌نیازکردن خواننده از خواندن خود نوشته تهیه می‌شود و از این رو کامل‌ترین نوع چکیده و از نظر تهیه مشکل‌ترین آنهاست.^۹ همچنین چکیده راهنما به مطالب مهم نوشته اشاره می‌کند، بدون آنکه متعرض داده‌های کیفی و کمی آن شود و در واقع راهنمای محتوای نوشته است.^{۱۰} چکیده

تلفیقی نیز ترکیبی از این دو چکیده است. به دلیل سبک نوشتاری این چکیده‌ها و ارائه اطلاعات مورد نیاز خواننده در آن، شیوه رایج نشریات برای چکیده‌نویسی مقالات علمی، استفاده از انواع چکیده‌نویسی پیش‌گفته است.

در پاسخ به پرسش اول پژوهش، یافته‌های جدول ۱ بیانگر آن است که از میان نشریات علمی - پژوهشی قرآن و حدیث، قرآن‌شناخت با ۲۸/۵۷ درصد بیشترین تعداد چکیده‌های تمام‌نما و با ۷۱/۴۳ درصد کمترین تعداد چکیده‌های راهنما را داراست. همچنین پژوهشنامه قرآن و حدیث بدون چکیده تمام‌نما بوده و بیشترین درصد چکیده راهنما را با ۱۰۰ درصد داراست. به طور کلی ۹۴/۸۹ درصد از چکیده‌ها، چکیده راهنما و ۵/۱۱ درصد چکیده تمام‌نما هستند. چکیده‌نویسی تلفیقی نیز در هیچ یک از چکیده‌های مورد بررسی مشاهده نشد.

پرسش دوم: انطباق چکیده مقالات از حیث محتوای مدرک (هدف، بحث و تفسیر، روش‌شناسی، نتیجه‌گیری) با استاندارد ایزو ۲۱۴ چقدر است؟

بخش اول: بیان هدف: اهداف اصلی یا دلایل نگارش مدرک به دلیل اهمیتی که در رساندن مقصود اصلی مؤلف و کمک به خواننده برای درک صحیح مدرک دارد، در انواع چکیده‌ها ذکر می‌شود. مطابق یافته‌های ارائه شده در جدول شماره ۴، بیشترین درصد میزان رعایت این ملاک مربوط به قرآن‌شناخت با ۸۵/۷۱ درصد و کمترین میزان مربوط به مقالات و بررسی‌ها با ۵۴/۱۷ درصد است.

بخش دوم: بیان بحث و تفسیر: دامنه تحقیق و به نوعی بحث راجع به مسئله مورد پژوهش، به صورت بسیار خلاصه در چکیده آورده می‌شود. به این صورت که بعد از جمله کلیدی چکیده، جمله‌ای کوتاه برای رسا کردن موضوع مورد بررسی پژوهش استفاده می‌شود. یافته‌ها در جدول شماره ۴ در ارتباط با رعایت ملاک بیان بحث و تفسیر نمایانگر آن است که حدیث پژوهی با ۹۶/۶۷ درصد بیشترین میزان رعایت این ملاک را داشته و علوم حدیث با ۷۶/۲۷ درصد کمترین میزان رعایت را داشته است.

۹. مهدوی، محمدنقی، چکیده‌نویسی: مفاهیم و روش‌ها، ص ۲۵.

۱۰. سلطانی، پوری و راستین، فروردین، دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ص ۱۲۸.

قرآن شناخت با ۸۵/۷۱ درصد و علوم حدیث با ۷۷/۱۲ درصد بیشترین میزان مطابقت و پژوهش دینی با ۵۳/۰۶ درصد کمترین میزان مطابقت را داراست. همچنین ۱۹/۵۲ درصد از نشریات علوم قرآن و حدیث تا حدودی این معیار را رعایت کرده‌اند.

ب) تعداد پاراگراف

استاندارد ایزو ۲۱۴ در رابطه با تعداد پاراگراف‌های چکیده پیشنهاد می‌کند که چکیده‌های کوتاه در یک پاراگراف و چکیده‌های بلند در دو پاراگراف بیان شود. با توجه به این مطلب، چکیده‌های راهنما به صورت چکیده کوتاه و چکیده تمام‌نما به صورت چکیده بلند بررسی شده‌اند. مطابق جدول ۲، یافته‌ها نمایانگر آن است که ۸۱/۹۸ درصد از چکیده‌ها کمتر از ۱۵۰ واژه (راهنما) داشته‌اند و از این میزان ۷۴/۷۳ درصد در یک پاراگراف ارائه شده‌اند و این معیار را رعایت کرده‌اند. ۱۸/۰۲ درصد از چکیده‌ها نیز بین ۱۵۱-۲۵۰+ واژه (تمام‌نما) بوده‌اند که از این میزان نیز ۵۳/۳۳ درصد معیار چند پاراگرافی را رعایت کرده و در دو پاراگراف و بیشتر ارائه شده‌اند.

ج) استفاده از جملات کامل

برای تشکیل یک جمله کامل، باید عناصر تشکیل دهنده آن با یکدیگر تطابق داشته باشد و خواننده را سردرگم نکند. ساختار جمله بندی در هر زبانی مشخص است، اما گاهی به دلیل بی‌دقتی یا جملات بسیار طولانی، ساختار صحیح جمله رعایت نمی‌شود. طبق یافته‌های پژوهش، همه نشریات جامعه بررسی شده بیش از ۹۰ درصد ملاک استفاده از جملات کامل را در نوشتن چکیده رعایت

اطلاعات کتابشناختی در صفحه اول چکیده برای استناددهی به آن مقاله روشن است. در برخی مقالات نیز اطلاعات کتابشناختی متن در بالا یا کنار تمامی تمام صفحات ذکر می‌شود. یافته‌ها در جدول شماره ۴ بیانگر آن است که تنها دو نشریه پژوهش‌های قرآن و حدیث و قرآن شناخت با ۱۰۰ درصد و نشریه مطالعات اسلامی با ۷۸/۷۹ درصد این ملاک را رعایت کرده‌اند.

پرسش چهارم: انطباق چکیده‌ی مقالات از حیث سبک (پاراگراف بندی و جمله بندی، استفاده از افعال معلوم و ضمائر شخصی، اصطلاح‌گزینی) با ایزو ۲۱۴ تا چه حد است؟

مطابق استاندارد ایزو ۲۱۴، سبک چکیده شامل چند بخش است که عبارتند از: الف) شروع چکیده با جمله مبین موضوع پژوهش. ب) تعداد پاراگراف. ج) استفاده از جملات کامل. د) عدم استفاده از جملات طولانی. ه) عدم ارائه اطلاعات غیر ضروری. و) استفاده از افعال معلوم. ز) بیان ضمائر در قالب سوم شخص. ح) تعداد کلیدواژه و برگرفته شدن آن از متن. ط) عدم استفاده از علائم ناآشنا و اختصارات و توضیح علائم ناآشنا در صورت استفاده.

الف) شروع چکیده با جمله مبین موضوع پژوهش

اهمیت اولین جمله در چکیده از این نظر است که تصمیم‌گیری برای ادامه مطالعه چکیده را برای خواننده به همراه دارد. بنابراین اولین جمله چکیده باید جمله‌ای کلیدی و حاوی موضوع اصلی پژوهش باشد. جدول شماره ۴ نمایانگر آن است که از نظر میزان رعایت معیار شروع چکیده با جمله مبین موضوع اصلی پژوهش به صورت کامل،

جدول ۲. میزان انطباق با استاندارد از لحاظ سبک - فراوانی کلمات چکیده و پاراگراف

۱۵۱-۲۵۰+		۱-۱۵۰		فراوانی کلمات								
فراوانی پاراگراف		فراوانی چکیده	فراوانی پاراگراف		عنوان نشریه							
۱	۲ و بیشتر		۱	۲ و بیشتر								
۱۰	۶	۱۶	۳۰	۷۲	علوم حدیث							
۱	۲	۳	-	۲۱	پژوهش‌های قرآن و حدیث							
۶	۲	۸	۹	۱۶	مطالعات اسلامی							
۷	۵	۱۲	۵	۲۶	تحقیقات علوم قرآن و حدیث							
۳	۴	۷	۵	۱۸	حدیث پژوهی							
۱	-	۱	۵	۱	قرآن شناخت							
۳	۶	۹	۱۱	۲۹	پژوهش دینی							
۱	۳	۴	۴	۲۱	پژوهشنامه قرآن و حدیث							
۵۳/۳۳	۳۲	۴۶/۶۷	۲۸	۱۸/۰۲	۶۰	۲۵/۲۷	۶۹	۷۴/۷۳	۲۰۴	۸۱/۹۸	۲۷۳	مجموع

قرآن شناخت در چکیده‌های خود به طور کامل (۱۰۰ درصد) از ضمایر سوم شخص استفاده کرده و تحقیقات علوم قرآن و حدیث با ۶۵/۱۲ درصد کمترین میزان مطابقت با این ملاک را داشته است.

ح) تعداد کلیدواژه و برگرفته شدن آن از متن
جدول ۳. میزان انطباق با استاندارد از لحاظ سبک - فراوانی کلید واژه و برگرفته شدن از متن

عنوان نشریه	فراوانی مقالات	فراوانی کلیدواژه	میانگین کلیدواژه	
			فراوانی	درصد
علوم حدیث	۱۱۸	۵۶۱	۵۰۰	۸۹/۱۲
پژوهش‌های قرآن و حدیث	۲۴	۱۱۹	۱۰۷	۸۹/۹۱
مطالعات اسلامی	۳۳	۱۶۵	۱۵۵	۹۳/۹۳
تحقیقات علوم قرآن و حدیث	۴۳	۲۲۰	۵	۸۸/۶۳
حدیث پژوهی	۳۰	۱۵۶	۵	۷۵
قرآن‌شناخت	۷	۴۴	۶	۹۳/۱۸
پژوهش دینی	۴۹	۲۷۴	۲۴۱	۸۷/۹۵
پژوهشنامه قرآن و حدیث	۲۹	۱۴۸	۱۲۸	۸۶/۴۸
مجموع	۳۳۳	۱۶۸۷	۱۴۸۴	۸۷/۹۷

استاندارد مورد بررسی، اشاره دقیقی به تعداد کلیدواژه نداشته است. استاندارد واحدی نیز برای تعداد کلیدواژه متون وجود ندارد، اما با توجه به بررسی منابع مختلف به طور میانگین می‌توان بین سه تا ده کلیدواژه به مدرک اختصاص داد. این میزان کلیدواژه می‌تواند برای متون چاپی مناسب باشد، اما برای منابعی که دسترسی به آنها به صورت الکترونیک فراهم است، تعداد بیشتر کلیدواژه و به تبع آن نقاط دسترسی "بیشتر، نکته مثبتی قلمداد می‌شود. مسئله دیگر برگرفته شدن کلیدواژه از متن است. پژوهش حاضر برگرفته شدن کلیدواژه از متن چکیده را معیار بررسی چکیده مقالات در نظر گرفته است؛ زیرا چکیده‌ای که مطابق اصول نگاشته شده باشد و نکات اصلی متن را در برگیرد، منبع مناسبی برای انتخاب کلیدواژه خواهد بود.

مطابق جدول شماره ۳، یافته‌ها بیانگر آن است که میانگین فراوانی کلیدواژه برای همه نشریات، تعداد پنج کلیدواژه است. مطالعات اسلامی با ۹۳/۹۳ درصد و قرآن‌شناخت با ۹۳/۱۸ درصد، از لحاظ رعایت ملاک برگرفته شدن کلیدواژه از متن چکیده، بیشترین میزان انطباق با استاندارد را داشته و به ترتیب در جایگاه اول و دوم قرار دارند. حدیث پژوهی نیز با ۷۵ درصد کمترین میزان رعایت این ملاک را دارد.

کرده‌اند. پژوهش‌های قرآن و حدیث، مطالعات اسلامی، قرآن‌شناخت و پژوهش‌نامه قرآن و حدیث به طور کامل (۱۰۰ درصد) با این ملاک مطابقت دارند.

د) عدم استفاده از جملات طولانی

جملات چکیده باید جملاتی کوتاه و رسا باشد. گاه یک جمله شامل چند سطر است و برای دستیابی به مفهوم جمله نگاه ممتد خواننده را می‌طلبد. از طرفی طولانی بودن جمله ممکن است باعث خارج شدن آن از ساختار اصلی خود شود. یافته‌ها در جدول شماره ۴ نمایانگر آن است که قرآن‌شناخت با ۱۰۰ درصد و پژوهشنامه قرآن و حدیث با ۹۳/۱۸ درصد بیشترین میزان رعایت ملاک عدم استفاده از جملات طولانی را دارند. حدیث پژوهی نیز با ۶۶/۶۷ درصد کمترین میزان مطابقت را با این ملاک داراست.

ه) عدم ارائه اطلاعات غیرضروری

از آنجا که حجم چکیده بسیار محدود است، باید جملاتی برای آن در نظر گرفت که رسا، جامع و کامل‌ترین جمله باشد. در صورتی که وجود اطلاعات غیرضروری در چکیده نیاز اطلاعاتی از خواننده رفع نکند و حذف آن نیز خللی به ساختار چکیده وارد نکند، جملات اضافی محسوب می‌شود. یافته‌ها نمایانگر آن است که علوم حدیث با ۸۸/۱۴ درصد و با بیشترین میزان رعایت این معیار در رتبه اول قرار دارد و کمترین میزان اطلاعات غیرضروری و اضافی را در چکیده‌های خود داشته و پژوهش دینی با ۵۱/۰۲ درصد بیشترین میزان اطلاعات غیرضروری را در چکیده‌های خود جای داده است و کمترین میزان مطابقت را با این معیار داشته است.

و) استفاده از افعال معلوم

بر اساس استاندارد ایزو ۲۱۴، استفاده از افعال معلوم در جملات چکیده روشنی و رسایی مفهوم را به همراه دارد. البته متناسب با اطلاعاتی که در چکیده ارائه می‌شود، می‌توان فعل معلوم یا مجهول به کار برد. در پژوهش حاضر برای بررسی معیار استفاده از افعال معلوم، جملاتی را که نویسنده ناگزیر است به تناسب مطلب از فعل مجهول استفاده کند، مورد شمارش قرار نگرفته است. یافته‌ها نمایانگر آن است که قرآن‌شناخت با ۸۵/۷۱ درصد و مطالعات اسلامی با ۸۴/۸۵ درصد بیشترین میزان رعایت ملاک مربوط را داشته‌اند و حدیث پژوهی با ۴۶/۶۷ درصد کمترین میزان رعایت ملاک استفاده از افعال معلوم را داشته است.

ز) بیان ضمایر در قالب سوم شخص

مطابق استاندارد ایزو ۲۱۴، استفاده از ضمایر سوم شخص، مگر در مواقعی که استفاده از ضمیر اول شخص مانع ساختارهای پیچیده جمله‌بندی شود و به شفافیت موضوع بیشتر کمک کند، گزینه مناسبی برای استفاده در چکیده است. یافته‌ها نمایانگر آن است که

(فراوانی ۳۰ چکیده) با میانگین ۶۶/۱۱ درصد، تحقیقات علوم قرآن و حدیث (فراوانی ۴۳ چکیده) با میانگین ۶۵/۹ درصد و پژوهش دینی (فراوانی ۴۹ چکیده) با میانگین ۶۳/۶۴٪ با استاندارد ایزو ۲۱۴ مطابقت دارند.

پرسش اصلی: مطابقت چکیده‌های نشریات حوزه علوم قرآن و حدیث با استاندارد ایزو ۲۱۴ چقدر است؟

یافته‌ها در جدول ۱۳ نمایانگر آن است که از میان ملاک‌های استاندارد ایزو ۲۱۴، جایگاه چکیده با ۱۰۰ درصد و استفاده از جملات کامل با ۹۶/۷ درصد بیشترین میزان رعایت را داشته‌اند. بیان روش‌شناسی پژوهش در چکیده نیز با ۱۳/۲۱ درصد و آوردن اطلاعات کتابشناختی مقاله با ۱۷/۱۲ درصد کمترین میزان رعایت را داشته است. بنابراین بر اساس جدول شماره ۱۳ نشریات علمی، پژوهشی علوم قرآن و حدیث مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ۶۹/۳۸ درصد با استاندارد ایزو ۲۱۴ مطابقت دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر، در میان چکیده‌های مقالات علمی، پژوهشی علوم قرآن و حدیث، چکیده راهنما بیشترین درصد انواع چکیده از لحاظ لحن را به خود اختصاص داده است. با مقایسه یافته‌های پژوهش حاضر با دو پژوهش مشابه، مشاهده شد که میزان چکیده راهنما بالاترین میزان انواع چکیده را به خود اختصاص داده است. با این وجود اختلاف چشمگیری میان نتایج این پژوهش و دو پژوهش فرقدان و شیردل در این زمینه وجود دارد و بیانگر آن است که نویسندگان مقالات در نشریات علوم قرآن و حدیث گرایش بیشتری به نوشتن چکیده راهنما دارند. از جمله عوامل اثرگذار در بالابودن این میزان عبارتند از: سیاست‌گذاری نشریات برای تهیه چکیده راهنما، ساده و کم‌هزینه بودن تهیه چکیده راهنما نسبت به چکیده تمام‌نما، محدود بودن داده‌های کمی و کیفی

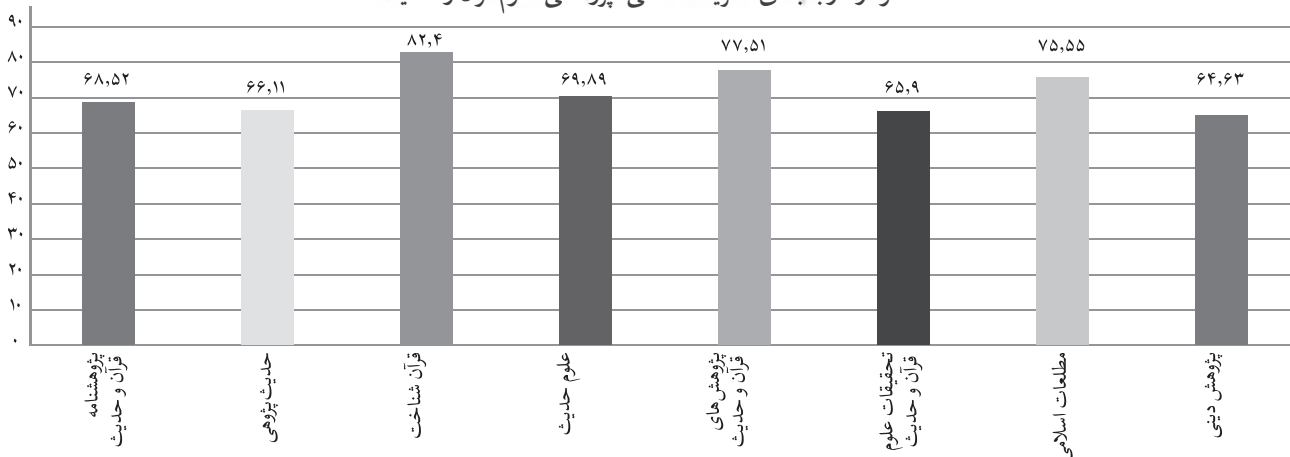
(ط) عدم استفاده از علائم ناآشنا، توضیح علائم ناآشنا در صورت استفاده

بر اساس استاندارد، چکیده باید به گونه‌ای نگاشته شود که خواننده را از مراجعه به متن اصلی بی‌نیاز کند و در صورت وجود واژگان ناآشنا در چکیده، تعریفی مختصر از آن ارائه شود. پژوهش حاضر برای تشخیص این واژگان تحت نظر متخصص علوم قرآن و حدیث انجام یافته است. یافته‌ها بیانگر آن است که در مجموع چکیده‌ها ۸۸/۵۹ درصد ملاک عدم استفاده از علائم ناآشنا را در چکیده‌های خود رعایت کرده و ۱۱/۴۱ درصد از علائم ناآشنا و واژه‌های غیرمصطلح استفاده کرده‌اند. بیشترین میزان رعایت این ملاک، در پژوهشنامه قرآن و حدیث با ۹۶/۵۵ درصد بوده و قرآن‌شناخت با ۷۱/۴۳ درصد کمترین میزان رعایت ملاک عدم استفاده از واژه‌های غیرمصطلح را داشته است. همچنین مطابق ستون سوم جدول، حدیث پژوهی توضیحی برای واژگان غیرمصطلح خود نداشته است و پژوهش‌های قرآن و حدیث با ۱۰۰ درصد و تحقیقات علوم قرآن و حدیث با ۸۳/۳۳ درصد به توضیح واژگان غیرمصطلح در چکیده‌های خود پرداخته‌اند.

پرسش پنجم: نشریات حوزه علوم قرآن و حدیث از حیث انطباق با استاندارد ایزو ۲۱۴ در کدام مرتبه قرار می‌گیرند؟

پاسخ این سؤال بر اساس یافته‌های پژوهش و استخراج میانگین میزان رعایت ملاک‌های استاندارد در چکیده مقالات در نمودار ۱ ارائه شده است. بر این اساس، قرآن‌شناخت (فراوانی ۷ چکیده) با میانگین ۸۲/۴ درصد بیشترین میزان مطابقت را با استاندارد ایزو ۲۱۴ دارد و در رتبه اول قرار دارد. بعد از آن به ترتیب پژوهش‌های قرآن و حدیث (فراوانی ۲۴ چکیده) با میانگین ۷۷/۵۱ درصد، مطالعات اسلامی (فراوانی ۳۳ چکیده) با میانگین ۷۵/۵۵ درصد، علوم حدیث (فراوانی ۱۱۸ چکیده) با میانگین ۶۹/۸۹ درصد، پژوهشنامه قرآن و حدیث (فراوانی ۲۹ چکیده) با میانگین ۶۸/۵۲ درصد، حدیث پژوهی

نمودار ۱. رتبه‌بندی نشریات علمی، پژوهشی علوم قرآن و حدیث

با توجه به نتایج به دست آمده در پژوهش حاضر و دیگر پژوهش‌ها، به نظر می‌رسد میزان رعایت معیار مذکور در چکیده‌های حوزه پزشکی و تجربی نسبت به حوزه علوم انسانی بیشتر است.

در رابطه با معیار بیان بحث و تفسیر نیز چکیده‌های نشریات علوم قرآن و حدیث در سطح مطلوبی قرار دارد. با مرور پژوهش‌های مشابه مشخص شد که هیچ یک از آنها معیار بیان بحث و تفسیر را در جامعه پژوهش خود بررسی نکرده‌اند. همچنین چکیده‌های جامعه بررسی شده از لحاظ رعایت معیار بیان نتیجه‌گیری در سطح نامطلوبی قرار دارد. از عوامل اصلی پایین بودن میزان رعایت معیار نتیجه‌گیری در چکیده‌های نشریات علوم قرآن و حدیث این است که بیشتر چکیده‌ها، از نوع چکیده راهنما هستند و چکیده راهنما دربرگیرنده نتایج پژوهش نمی‌باشد. با مقایسه یافته‌های پژوهش حاضر با

در چکیده‌های علوم اسلامی و عدم آشنایی نویسندگان مقالات نشریات از انواع دیگر چکیده و مزایای آنها.

بر اساس یافته‌های پژوهش، چکیده‌های نشریات علوم قرآن و حدیث از لحاظ بیان هدف در سطح مطلوبی (۷۶/۲۸ درصد) قرار دارند، اما با این وجود بیش از یک پنجم چکیده‌ها فاقد معیار بیان هدف هستند و از آنجایی که هدف یکی از مولفه‌های اصلی چکیده محسوب می‌شود و معمولاً به طور ثابت در انواع مختلف چکیده ذکر می‌شود، نمی‌توان آن را مطلوب شمرد. از عوامل نامطلوب بودن معیار بیان هدف می‌توان به عدم استفاده از چکیده نویسنده متخصص و عدم آموزش صحیح چکیده نویسی به مؤلفان مقالات اشاره کرد. معیار بیان هدف در چکیده‌های نشریات علوم قرآن و حدیث در مقایسه با دو پژوهش دیبا و لاریجانی و مختاری، به طور نسبی دارای نتایج مشابهی است.

جدول ۴. میزان مطابقت نشریات علوم قرآن و حدیث با استاندارد ایزو ۲۱۴

عنوان نشریات	علوم حدیث	قرآن و حدیث	پژوهش‌های اسلامی	مطالعات	قرآن و حدیث	تحقیقات علوم	حدیث پژوهی	قرآن شناخت	پژوهش دینی	حدیث	پژوهشنامه قرآن و حدیث	مجموع
فراوانی مقالات	۱۱۸	۲۴	۳۳	۴۳	۳۰	۷	۴۹	۲۹	۳۳۳			
ملاکهای استاندارد												
بیان هدف یا اهداف نویسنده	۸۴/۷۵	۵۴/۱۷	۸۱/۸۲	۶۵/۱۲	۸۳/۳۳	۸۵/۷۱	۶۷/۳۵	۷۵/۸۶	۷۶/۲۸			
بیان بحث و تفسیر	۷۶/۲۷	۹۱/۶۷	۸۴/۸۵	۸۸/۳۷	۹۶/۶۷	۸۵/۷۱	۷۹/۵۹	۷۹/۳۱	۸۲/۵۸			
بیان نتیجه‌گیری	۲۳/۷۳	۳۳/۳۳	۳۰/۳۰	۳۰/۲۳	۳۶/۶۷	۷۱/۴۳	۱۶/۳۳	۲۰/۶۹	۲۶/۷۳			
روش‌شناسی	۱۱/۰۲	۸/۳۳	۱۵/۱۵	۶/۹۸	۲۰	۴۲/۸۶	۱۸/۳۷	۱۰/۳۴	۱۳/۲۱			
محل قرارگرفتن چکیده	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰			
ذکر اطلاعات کتابشناختی مقاله	۰	۱۰۰	۷۸/۷۹	۰	۰	۱۰۰	۰	۰	۱۷/۱۲			
رعایت میزان تعداد کلمات چکیده	۶۹/۴۹	۹۱/۶۶	۶۶/۶۶	۷۶/۷۴	۷۰	۲۸/۵۷	۶۵/۳	۷۵/۸۶	۷۰/۸۷			
شروع چکیده با جمله مبین موضوع	۷۷/۱۲	۶۲/۵	۵۷/۵۸	۶۵/۱۲	۵۶/۶۷	۸۵/۷۱	۵۳/۰۶	۶۸/۹۷	۶۶/۶۷			
استفاده از جملات کامل	۹۶/۶۱	۱۰۰	۱۰۰	۹۵/۳۵	۹۰	۱۰۰	۹۵/۹۲	۱۰۰	۹۶/۷			
عدم استفاده از جملات طولانی	۸۴/۷۵	۹۱/۶۷	۸۴/۸۵	۷۹/۰۷	۶۶/۶۷	۱۰۰	۸۵/۷۱	۹۳/۱	۸۴/۰۸			
برگرفته شدن کلیدواژه‌ها از متن چکیده	۸۹/۱۲	۹۱/۸۹	۹۳/۹۳	۸۸/۶۳	۷۵	۹۳/۱۸	۸۷/۹۵	۸۶/۴۸	۸۷/۹۶			
عدم ارائه اطلاعات غیرضروری و اضافی	۸۸/۱۴	۷۰/۸۳	۷۵/۷۶	۶۵/۱۲	۷۰	۸۵/۷۱	۵۱/۰۲	۶۵/۵۲	۷۳/۵۷			
استفاده از افعال معلوم	۷۲/۸۸	۷۹/۱۷	۸۴/۸۵	۷۶/۷۴	۴۶/۶۷	۸۵/۷۱	۶۹/۳۹	۶۲/۰۷	۶۹/۶۷			
بیان ضمایر در قالب سوم شخص	۸۸/۱۴	۹۱/۶۷	۹۰/۹۱	۶۵/۱۲	۸۶/۶۷	۱۰۰	۹۱/۸۴	۹۳/۱	۸۶/۷۹			
عدم کاربرد علائم ناآشنا و اختصارات	۸۶/۴۴	۹۵/۸۳	۸۷/۸۸	۸۶/۰۵	۹۳/۳۳	۷۱/۴۳	۸۷/۷۶	۹۶/۵۵	۸۸/۵۹			
مجموع	۶۹/۸۹	۷۷/۵۱	۷۵/۵۵	۶۵/۹	۶۶/۱۱	۸۲/۴	۶۴/۶۳	۶۸/۵۲	۶۹/۳۸			

همچنین در میان چکیده‌های نشریات علوم قرآن و حدیث، میانگین رعایت تعداد پاراگراف چکیده با توجه به کوتاهی و بلندی چکیده، ۶۴/۰۳ درصد است. با بررسی پژوهش‌های مشابه مشخص شد که هیچ یک از آنها معیار تعداد پاراگراف را در جامعه پژوهشی خود بررسی نکرده‌اند.

چکیده‌های جامعه پژوهش حاضر از لحاظ رعایت معیار استفاده از جملات کامل در سطح بسیار بالایی قرار دارند و با بررسی پژوهش‌های مشابه مشخص شد که هیچ یک از آنها معیار استفاده از جملات کامل را در جامعه پژوهشی خود مورد بررسی قرار نداده‌اند. براساس یافته‌های پژوهش، در میان چکیده‌های نشریات علوم قرآن و حدیث، میزان رعایت معیار عدم استفاده از جملات طولانی ۸۴/۰۸ درصد است. در مقایسه این معیار با پژوهش شیردل مشخص شد که نتایج پژوهش حاضر نسبت به آن در سطح بالاتری قرار دارد. همچنین میزان رعایت معیار عدم ارائه اطلاعات غیر ضروری و اضافی ۷۳/۵۷ درصد است. از جمله دلایل وجود اطلاعات غیر ضروری در چکیده، عدم آگاهی نویسندگان مقالات از شیوه‌های صحیح چکیده‌نویسی است و این امر باعث می‌شود که نویسنده اطلاعات اضافی از متن مقاله را در چکیده قرار دهد. هیچ یک از پژوهش‌های مشابه این معیار را در جامعه پژوهشی خود بررسی نکرده‌اند.

براساس یافته‌های پژوهش، در میان چکیده‌های نشریات علوم قرآن و حدیث ۶۹/۶۷ درصد چکیده‌ها به رعایت معیار استفاده از افعال معلوم پرداخته‌اند. بررسی این معیار با پژوهش‌های قبلی، بیانگر عدم همسانی میزان رعایت در چکیده‌های آنها است. در رابطه با معیار استفاده از ضمیر سوم شخص، ۸۶/۷۹ درصد از چکیده‌ها به رعایت آن پرداخته‌اند. با مقایسه نتایج پژوهش حاضر با پژوهش‌های قبلی مشخص شد که در این معیار همسانی نسبی میان آنها وجود دارد.

در پژوهش حاضر میانگین تعداد کلیدواژه به تفکیک هر نشریه پنج کلیدواژه است. مقالات نشریات علوم قرآن و حدیث به طور میانگین ۸۷/۹۷ درصد معیار برگرفته‌شدن کلیدواژه از متن چکیده را رعایت کرده‌اند. با مقایسه نتایج پژوهش حاضر با پژوهش‌های قبلی مشخص شد که این پژوهش نسبت به پژوهش‌های دیبا و لاریجانی و مختاری در سطح پایین‌تری قرار دارد. همچنین ۸۸/۵۹ درصد از چکیده‌ها معیار عدم کاربرد علائم ناآشنا را رعایت کرده‌اند. ۱۱/۴۱ درصد از چکیده‌ها این علائم را به کار برده‌اند و از این میزان کاربرد، ۳۹/۴۷ درصد به توضیح علائم و اختصارات پرداخته‌اند. از مقایسه نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های قبلی، همسویی در سطح بسیار بالا مشاهده می‌شود.

براساس یافته‌های پژوهش، میانگین میزان مطابقت چکیده‌های

پژوهش‌های قبلی مشخص شد که نشریات علوم قرآن و حدیث نسبت به حوزه‌های پژوهش‌های مشابه از لحاظ ارائه نتیجه‌گیری در چکیده‌ها در سطح پایین‌تری قرار دارد. نکته مهم این است که ارائه نتیجه‌گیری در چکیده راهنما و تمام‌نما متفاوت است و باید به تفکیک بررسی شود در هیچ یک از پژوهش‌های قبلی به آن اشاره نشده است.

چکیده‌های نشریات علوم قرآن و حدیث در رابطه با معیار روش‌شناسی نیز در سطح نامطلوبی قرار دارد. البته بررسی این معیار در سه سال متوالی انتشار نشریات نشان داد که میزان رعایت آن با افزایش همراه بوده است. مقایسه نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های دیگر نشان می‌دهد که میزان رعایت معیار بیان روش‌شناسی در نشریات علوم قرآن و حدیث، نسبت به سایر حوزه‌ها در سطح پایین‌تری قرار دارد. از عوامل مؤثر در این امر می‌توان به دو نکته اشاره کرد: عدم آشنایی نویسندگان مقالات با روش‌های تحقیق و عدم آگاهی آنها از بیان روش پژوهش در ساختار چکیده.

مطابق با استاندارد ایزو ۲۱۴، نحوه ارائه چکیده شامل سه بخش جایگاه چکیده، طول چکیده و اطلاعات کتابشناختی است که بر اساس یافته‌های پژوهش، چکیده‌های جامعه پژوهش، معیار جایگاه چکیده را به طور کامل (۱۰۰ درصد) رعایت کرده‌اند. مقایسه نتایج پژوهش حاضر با پژوهش مختاری همسویی کامل و با پژوهش دیبا و لاریجانی ناهمسویی کامل را نشان می‌دهد. یافته‌ها در رابطه با طول چکیده نیز نشان داد که در میان چکیده‌های نشریات مورد بررسی، ۸۱/۹۸ درصد چکیده‌ها کوتاه و ۱۸/۰۲ درصد آنها چکیده بلند است. به دلیل مغایرت این معیار در پژوهش حاضر و پژوهش‌های قبلی و ناهمگونی در نتایج، مقایسه‌ای بین آنها انجام نگرفت. همچنین در رابطه با ذکر اطلاعات کتابشناختی، یافته‌ها بیانگر آن است که درصد بسیار کمی از چکیده‌ها معیار ذکر اطلاعات کتابشناختی در صفحه چکیده را رعایت کرده‌اند. به طور کلی با مقایسه نتایج پژوهش حاضر با پژوهش‌های قبلی می‌توان گفت از آنجا که الگویی واحد برای سبک و ساختار ظاهری چکیده نشریات وجود ندارد، هر نشریه مطابق با سیاست‌گذاری تهیه‌کنندگان آن به انتشار می‌رسد. بنابراین ناهمگونی بسیاری در میزان رعایت معیار ذکر اطلاعات کتابشناختی وجود دارد.

براساس یافته‌ها در رابطه با سبک چکیده‌نویسی، ۶۶/۶۷ درصد از چکیده‌ها معیار شروع چکیده با جمله مبین موضوع پژوهش را به طور کامل و ۱۹/۵۲ درصد از چکیده‌ها تا حدودی رعایت کرده‌اند. با مرور پژوهش‌های مشابه مشخص شد که میزان رعایت معیار شروع چکیده با جمله مبین موضوع پژوهش در نشریات علوم قرآن و حدیث با دو پژوهش دیبا و لاریجانی ۹۷/۶۱ درصد و مختاری با ۳۷/۳۱ درصد متفاوت است.

فارسی نشریات علمی - پژوهشی حوزه علوم قرآن و حدیث با استاندارد ایزو ۲۱۴، ۶۹/۳۸ درصد است. با مقایسه نتایج پژوهش حاضر با نتایج دیگر پژوهش‌ها مشخص شد که نتایج این پژوهش با نتایج فرقدان و دیبا و لاریجانی مشابهت دارد. همچنین مقایسه با پژوهش شیردل در حوزه نشریات علوم انسانی مشخص کرد که نتایج پژوهش حاضر نسبت به آن در سطح پایین‌تری قرار دارد.

کتابنامه

۱. حری، عباس و نشاط، نرگس؛ دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ ج ۱، تهران: کتابخانه ملی ایران، ۱۳۸۱.
۲. دیبا، رضا و لاریجانی، حجت‌الله‌حسن؛ «مقایسه چکیده‌های فارسی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد دانشگاه امام صادق (علیه السلام) از سال ۱۳۶۸ الی ۱۳۸۲ با استانداردهای بین‌المللی ایزو در چکیده‌نویسی»؛ مجله کتابداری، سال چهارم، دفتر چهل و پنجم، ص ۱۶۳-۱۹۱.
۳. سلطانی، پوری و راستین، فروردین؛ دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ ج ۱، تهران: فرهنگ معاصر، ۱۳۷۹.
۴. سیدکباری، سیدعلیرضا؛ «پیشینه دانش‌های اسلامی در حوزه‌های علمیه»؛ پیام حوزه، ش ۳۸، ص ۱۳-۳۳.
۵. شیردل، شهلا و دیبانی، محمدحسین؛ «بررسی و مقایسه چکیده فارسی مقاله‌های مجله‌های علمی پژوهشی حوزه علوم انسانی با استاندارد ایزو ۲۱۴»؛ فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ش ۳۸ (۲)، ج ۱۰، ۱۳۸۶.
۶. صدیق‌بهرزادی، ماندانا و مولوی، فرشته؛ اصول چکیده‌نویسی بر اساس استاندارد ایزو ۲۱۴-۱۹۷۶؛ ج ۱، تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۱.
۷. فرقدان، سمیه؛ «بررسی میزان انطباق چکیده مقالات فصلنامه گنجینه اسناد با استاندارد ایزو ۲۱۴. فصلنامه گنجینه اسناد»؛ ش ۷۲، ص ۸۱-۸۶، ۱۳۸۸.
۸. مختاری، حیدر؛ «میزان انطباق چکیده مقالات مجله‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی با دستورالعمل‌های گروه ونکوور و استاندارد ایزو ۲۱۴»؛ فصلنامه کتاب، ش ۵۷، ص ۴۲، ۵۲، ۱۳۸۳.
۹. مهدوی، محمدنقی؛ چکیده‌نویسی: مفاهیم و روش‌ها؛ ج ۱، تهران: مرکز اسناد و مدارک علمی ایران، ۱۳۶۶.
10. Borko, Harold; Chatman, Seymour (1962). Criteria for Acceptable Abstracts: A Survey of Abstractors' Instructions. [Available]: http://books.google.com/books/about/Criteria_for_acceptable_abstracts.html
11. Documentation – Abstracts for publications and documentation (1976). Retrieved 28 February 2011, from: http://englishforlibrarians.wikispaces.com/file/view/ISO_214_1976_E.pdf
12. Delgado Lopez-cozar, Emilio (1999). "ISO standards for the presentation of scientific periodicals: little known and little used by Spanish biomedical journals", Journal of Documentation, Vol. 55 Iss: 3, 288 – 309.
13. Tibbo, Helen R. (1992). Abstracting Across the Disciplines: A Content Analysis of Abstracts from the Natural Sciences, the Social Sciences, and the Humanities with Implications for Standardization and Online Information Retrieval. Library and Information Science Research, 14/1, 31-56.